جورج فوستر
ترجمه: رحمت آریا

۲۰۲۵/۰۲/۰۱

د جورج فوستر یون لیک: له بنګاله تر لندن سفر
(۱۳)

د خبرو له بریالیو پای ته رسېدلو وروسته چې په بشپړ ډول د انګلیسي افسر له لوري اداره کېدلې فیض الله د شرق الهند کمپنۍ د تأیید د تر لاسه کولو لپاره همدې ته ورته یو بل تړون هم لاسلیک کړ. د مخکیني ترتیب پر بنسټ نوموړي پینځلس لکه روپۍ وزیر ته ورکړې. بر سیره پر دې د بنګال د حکومت په نظام کې وروستیو بدلونونو چې د شجاع الدوله په تاوان ول دا ممکنول چې هغه وهڅوي چې په چټکۍ سره دې د روهیلیه تړون وروستنۍ کړي.

په ۱۷۸۳ز کال کې فیض الله خان په لکنهو کې مقیم انګلیس افسر ته د یوۀ مبلغ له ورکولو وروسته د وزیر پر وړاندې د پوځي ژمنو له مسؤولیت څخه خلاص سو، نوموړی مبلغ د بنګال ددولت خدماتي څانګې ته اختصاص سو.

که شجاع الدوله ته فرصت په لاس ورغلی وای چې هماغه سیاست د فیض الله په باب هم اجراء کړي چې د روهیلیه وو نورو مشرانو په هکله عملي کېدۀ نو احتمالاً فیض الله به نن په فقر او نیستۍ کې ډوب وای. له نیکه مرغه فیض الله او د هغۀ د تولني نورو وګړو ته چې یوه پراخه سیمه یې په بیره وړي یا حاصلخیزه او له ګڼه ګوڼي ډکې سیمې ودانه کړه او د هغوی د ملاتړ لپاره یو پیاوړی ملاتړ کوونکی راپیدا سو. سره له دې چې نوموړی د یوۀ تر لاس لاندې د ډلي مشر وو مګر د هغوی د ساتني د مهم مسؤولیت لپاره یې یوه شریفه موخه په اوږو واخیستله. وزیر له دغه افسر څخه په یوه توند شکایت کې وایي «له دې چې هغۀ د روهیلیه وو د جرړو د ایستلو لپاره پریکنده پریکړه کړې وه او ددې کار لپاره یې له انګلیسي ځواکونو څخه مرسته غوښتې وه نو آیا دا ډیره بده خبره نـۀ ده چې بولندوی افسر دې ددۀ له تأیید پرته په داسي اړیکه کې ګډون وکوي؟» وزیر په حقیقت کې دا پریکړه کړې وه چې یا به د روهیلیه وو جرړې باسي او یا به یې له سیمې دباندې باسي. دا هغه پرېکړه وه چې د روهیلکنډ پر وړاندې د تولې مبارزې په لړ کې یې د وزیر اقدامات دیکټې کړل. له دې چې روهیلیان زړور او په چارچلند کې متکبر او غره ول او یا یې مخکې له روهیلیانو څخه تاوانونه ګاللي ول نو له دغې تولني څخه د هغۀ ژوري ویرې دی مجبور کړ په خپل قلمرو کې د مظلومو کسانو حضور منع کړي.

په روهیلکنډ کې د انګلیسي لښکر د پرمختګ په هکله ددې لنډې کتنې په پای کې به د هغو ځمکو د تصاحب په هکله اړینه ده ووایم چې د وزیر مرستې ډیر لږ اهمیت لري. اوس به ددې سیمې د امنیت د ټینګولو د هڅو لپاره له وزیر سره زموږ د تعامل او د هغوی د پایلو په اړه لږ خبرې وکړم. څرګنده ده چې د بنګال دولت یا له وزیر سره د خپل قرار داد له اهمیت او پراخوالي څخه خبر نه درلود او یا یې په براﻻ توګه د خپل د یوۀ متحد د موروثي حق په سلب کولو کې له وزیر سره همکاري کوله. یوې متفق القوله پرېکړې په پام کې لرل چې وزیر ته روهیلکند په واک کې ورکړي چې

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ

سرحدات يې تر شمالي غرونو او په لويديځ کې د ګنګا تر سيند پورې پراختيا موندله. د روهيلکنډ د شمال يوه د پام وړ برخه د (زابيته خان/ ضابط خان) [1] تر کنټرول لاندې وه چې هغه مهال د انګليسانو متحد وو. انګليسان هغه ټړون ته ژمن ول چې هغوی يې مؤظفول چې د زابيته خان له تأريخي ټاټوبي څخه ملاتړ وکړي؛ نوموړی چې د انګليسانو تر ملاتړ لاندې د يوهٔ ګوډاګي په څير وو باید ډاډمن اوسي چې ددوی دښمنان د هغوی دښمنان او متحدان يې هم د هغوی متحدان دي.»

په روهيلکنډ باندې له بريد مخکې وزير په دې برياليی سوی وو چې زابيته خان/ ظابط له خپلو ګټو سره همغږی کړي. سره له دې چې زابيته خان د روهيله وو د ټولنې غړی او د هغوی له څو تنو مشرانو سره يې نېږدې اړيکې درلودلې غوره وبلله چې د خپل ولس پر ضد د وزير تر څنګ ودرېږي. خو نوموړی د خپل خيانت په دليل او د رامنځته سوي بدغوني اتحاد په علت له شديدو عواقبو سره مخامخ سو. له سوبې وروسته، وزير ادعا وکړه چې زابيته خان د ټولو نښتو په اوږدو کې له دښمن سره مکاتبه درلوده چې پايله يې د ګنګا د سيند په ختيځ کې ددهٔ د ټولو ځمکو په مصادرې واوښتله او تر نن پورې د اودې د دولت يوه برخه ده.

د محب الله خان [2] د کورنی پر وړاندې د وزير اقدامات څرګندوي چې د هغـهٔ جاه طلبي د شرافت او وفادارۍ پر ټولو مفاهيمو باندې سيوری غوړولی دئ. دغـهٔ مشر چې د (بيسولي) [3] پر ښار او ورڅېرمو سيمو يې حکومت کاوهٔ، احتمالاً د روهيليه ايالتونو په منځ کې د کورنی جګړې د اور د بلېدلو په دليل له وزير سره مخالف وو او يا به يې کوم بل دليل درلود نو ځکه يې په جګړې کې له ګډون څخه ډډه وکړه. د روهيلکنډ پر لور د لښکر له پرمختګ مخکې هغـهٔ د وزير پر ضد شکايت وکړ او د خپلې کورنی او د خپلې شتمنې د ساتنې لپاره د ملاتړ د موندلو په هڅه کې وو. شاهزاده په څرګنده ژمنه وکړه چې دی به ددې وياړ ولري چې ددوی امنيت تضمين کړي. د همدې اطمينان پر بنسټ ول چې محب الله خان د لښکر- لېږد پر مهال په بيسولي کې پاتې سو. په خواشينی سره کله چې وزير هغې سيمې ته ورسېد محب الله او کورنی يې زنداني او تر شديد څار لاندې ونيوله، ټول قيمتي شيان يې لوټ سول او مېرمنې يې له ډېر سپک چلند سره مخامخ سوې. انګليس بولندوی ته د يوهٔ ليک په ترڅ کې محب الله د وزير هغه اصلي ليکونه هم ضميمه کړي ول چې هغـهٔ ته يې بې قيد او شرطه ملاتړ وړاندې کاوهٔ. هغـهٔ په ډاګه کړه : «وزير موږ له خپل هېواد، مال او ان آبرو څخه بې برخې کړي يو او ته به وايې چې دا لا تر اوسه هم کافي نه ده بلکه دا تکل هم لري چې موږ فيض آباد ته د يرغمل په توګه واستوي. موږ نـهٔ ځمکه، نـهٔ ثروت او نـهٔ کور غواړو، بلکه موږ غواړو چې د خپلو نيکونو تر څنګ پاتې سو او خپل ژوند په خضوع، آرامی او تواضع تېر کړو. موږ د وزير په تضمينونو باندې د اعتماد په پار په دې هېواد کې پاتې سو او همدا ځای مو غوره کړ. که موږ نـهٔ وای پاتې سوي او د نورو مشرانو په شان تښتېدلي وای نو خپله آبرو او حيثيت به مو ساتلی وای. هغه له موږ څخه زموږ دارايي ګاني واخيستلې؛ هغه زموږ شتمنی راڅخه اخيستې دي موږ کولی سوای د نوروسردارانو په شان د خپل شرافت د ساتلو په پار وتښتو. زموږ مالونه يې راڅخه واخيستل او ټول پوهېږي چې له موږ سره کومې رسوايانې نه دي چې نه يې دي کړي.» راپورونه وايي چې وزير د روهيليه وو د ټولنې د هغو يرغمل مېرمنو پر وړاندې چې ددهٔ ګوتو ته د يرغمل په توګه ورغلي نامناسب شدت او چلند کړی دئ. په

[1] - Zabitah Khan : د نجيب الدوله زوی- ليکوال

[2] - د دهونډې خان زوی چې مخکې د روهيليه وو په طرح کې تر پاملرنې لاندې راغلی دئ.- ليکوال

[3] - Bissouly

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکنې د ليکنيزې بنې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکې په څير و لولئ

وزیر باندې تور دئ چې د حافظ رحمت خان [4] د کورنۍ د یو شمېر ښځو حیثیت یې تر پښو لاندې کړی دئ. خو دا وروستنی تور د پام وړ شواهد نـهٔ لري او پر ښځو باندې د تیریو دا ډول کړنې ان د بې عدالت ترینه مسلمانانو په منځ کې چې ښایي بېـلابـېل افراط او شدت د عمل به ولري خو په ندرت سره د حرم حرمت تر پښو لاندې کوي.

د سوبې په ترڅ کې د وزیر ظالمانه اقدامات او طمعې د انګلیسانو پر شهرت لوی داغونه پرېښودل. ماتې خوړلي خلک طبیعتاً په دې باور ول چې هماغو لاسونو چې دوی یې د برې پر لور پر مخ بیولي دي کولای یې سول په خپله د وزیر وحشي ګرۍ په اغیزمنه توګه مهار کړي. وزیر د روهیلیه وو پر وړاندې د جنګ توجیه د هغه پولي مبلغ عدم پرداخت وو چې د یوې انګلیسي لیوا د خدماتو لپاره یې ژمنه کړې وه. خو څرګنده خبره دا ده چې نوموړې انګلیسۍ لیوا په خپل وخت روهیلکنډ ته نه وه رسېدلې ځکه هغوی په دوه وو پرله پسې کلونو کې په سیمې کې پراخې ورانۍ رامنځته کړې وې او د انګلیسي لیوا په ورتګ سره هغوی درست له سیمې ووتل. د برید لپاره د وزیر وړاندې سوي استدلالونه ضعیف ول چې نـهٔ یې انصاف درلود او نـهٔ یې دلیل او نـهٔ د عقلانیت پر بنسټ ولاړ ول. وزیر کولای سوای چې له دغسې له شرمه ډک پوښښ پرته خپلې موخې تر لاسه کړي. په هغو هېـوادونو کې چې د عدالت او شرافت معیارونه د هندوستان په پرتلې په څرګنده بیان او مراعات کېـږي، هلته د شهزادګانو سیاسي چارچلند تر ډېره حده د شجاع الدوله له هغو کړنو سره همغږې مومي چې د خپلو لوړو هڅو د بریالیتوب لپاره یې کارول. معهذا، د انګلیسانو به څرنګه دفاع وکړو چې د یوهٔ سولند او حریص متحد د رضائیت د تر لاسه کولو په پار او پرته له دې چې ددولت لپاره کومه د پام وړ ګټه ورڅخه ترلاسه سوې وي، داسې یو ملت تس نس او دړې وړې کړ چې له هغه څخه د شکایت لپاره کوم د قناعت وړ دلیل موجود نه وو .

د روهیلیه وو د جنګ موضوع د هغوی د پلویانو او منتقدانو له لورې تر بحث لاندې نیول سوې ده او دا ددې لامل کېـږي چې ددې موضوع په لا پراخه څېړلو کې شک ولرم ځکه کیدای سي د یو شمېـر کسانو نارضایتي راوپاروي. ددې تر څنګ دغه بحث زما د مقالې له اصلي متن سره سمون نـهٔ خوري. خو بیا هم ځان ناچاره ګڼم چې د انګلیسانو دا نادرست سیاست تر شننې لاندې ونیسم چې روهیلکنډ یې د وزیر په حکومت پورې ملحق کړ. ددغه اقدام غیر عادلانه توب او جدي عواقب یې اوس د ټولنې د ګڼ شمېـر خلکو له لوري تأیید سوي دي او پایلې یې په هند کې د برتانیې پر شهرت باندې ژورې اغیزې شیندلي دي. د بنګال دولت په روهیلکنډ باندې وزیر ته د اختیار ورکولو د دلیل په توضیح کې استدلال وکړ چې کله چې ددغـهٔ شهزاده لاس ته ډېر واک ولویږي نو د اتحاد ګټې به ورسره څو ځلې ډېرې سي. دداسې استدلال په ورکولو سره څرګنده ده چې انګلیسانو د شجاع الدوله له شخصیت څخه محدود درک درلود که نه نو په داسې ضعیف استدلال به یې ډډه نـهٔ وای لګولې. شجاع الدوله چې د اقتدار پر وړاندې د حسادت او د خپل نـهٔ مړېدونکې جاه طلبۍ له کبله راپاریدلی وو چې مخکې تر ډېرې مودې پورې د هغه ددولت او د حکومت بنسټ وو پریمانه کړاوونه تجربه کړي ول. د روهیلیه ملت د وزیر د جاه طلبۍ د ماهیت او د هغـهٔ د ربښتوني قدرت پر وړاندې د یوې د پام وړ موازنې په توګه عمل وکړ. وزیر په دې پوه سو چې هوښیاره ټولنه او وګړي دې له نـېـږدې وڅاري ترڅو د هغـهٔ د بې خرته قدرت د زیاتیدو مخه ونیسي نو له دې کبله ده چې وزیر باید د روهیلیه وو او د شمالي ایالتونو

---

[4] - شجاع الدوله ددغو رسواییو او د بې عدالتۍ د تور پروړاندې خپل شدید خښم څرګند کړ او کله چې پوه سو چې انګلیسي افسر هم دا خبره معتبره ګڼلې او منلې ده نو په کړس یې وژل. - لیکوال

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولـئ

د بریدونو او یا د هغوی د چلینجونو د دفعي لپاره له انګلیس څخه د ملاتړ د ترلاسه کولو په لټه کې سوی وې. په هند کې کومې شتمنی او څمکې چې موږ تر لاسه کړي دي عمدتاً د برتانیې د افسرانو د سرغندنو او ورتیاوو له کبله تر لاسه سوي دي او یوازې او یوازې عدالت ته په ژمنتیا او یووالي د ساتني وړ دي. په خواشینی چې له وزیر سره زموږ په وروستي چلند کې دغه اوصاف څرګند نـهٔ ول. پر دې برسیره، د محتاطانه سیاست اصول له پامه وغورځول سول، پرته له دې ایا دا تصور امکان لري چې وواېو ملتونه دې د منني او دوستی له لارې له یو بل سره متحد سي؟

شجاع الدوله د نویو فتح سویو ایالتونو د چارو په اداري بوخت وو چې پخوانی ناروغی يې تر دې کچې شدت وموند چې فیض آباد ته په شاتګ اړ سو. نوموړی د ۱۷۷۵ز کال د جنوری په میاشت کې مړ سو. د هغـهٔ د مړیني لامل د یوهٔ مقاربتي تومور له کبله وو چې یوه فرانسوي جراح په غیر مسلکي ډول د سیماب د جیوې د غټ دوز د کارولو له لارې يې درملنه کړې وه؛ دغې درملني نوموړی ډېر ضعیف کړی وو او د درملو تر اغیز لاندې راغلی وو. په هغې لیوا کې چې د روهیلیه وو پر وړاندې جګړې کې يې ګډون کړی وو یو طبیب وو، دغه طبیب په دې توانیدلی وو چې د شجاع الدوله په درد او د ناروغی په شدت کې یو څه کمښت راولي خو ددرملني له پای ته رسېـدلو مخکې بیرته وغوښتل سو.

د وزیر او د انګلیس د لښکر د بولندوی تر منځ مداوم اختلافات تر دې کچې لوړ سول چې سره له دې چې د وزیر ژوند له ګواښ سره مخامخ وو بیا يې هم غوره وبلله چې د لیوا له طبیب څخه مرسته ونـهٔ غواړي.

شجاع الدوله په داسې وخت کې مړ سو چې قدرت ته ددهٔ لېـوالتیا او تنده تر ډیره تر سره سوې وه او احتمالاً اقتدار يې هم خپل اوج ته رسېـدلی وو. د بنګال ددولت نوي منصوب سوي مقامات چې یو کال مخکې دغه هېـواد ته راغلي ول، د شجاع الدوله له عمومي ګټو سره په تضاد کې ول او داسې ښکاري چې له هغه سره يې شخصي دښمني درلوده. هغو بیلابیلو نوښتونو او پروژو چې د شجاع الدوله افکار يې بوخت ساتلي ول خپل ثمر ته د رسېـدلو په حال کې ول او په بالقوه ډول سره د هغـهٔ د مالي شرایطو د کړکیچ په یوهٔ ټکي بدلیدل. هغه به یا داسې وضعیت ته رسېـدهٔ چې د پام وړ استقلال به يې ترلاسه کاوهٔ او یا به داسې ډوب کېـدهٔ چې ددهٔ په پرتلې به ددهٔ د ځای ناستي درناوی ډېـر کېـدهٔ. د شجاع الدوله نظریات په ډېر لږ محدودیت سره افشاء سول او نوموړي له خپلو راتلونکو موخو څخه دومره شواهد وړاندې کړل چې سیاسي شهرت يې د ټولو پوهو کسانو له پلوه تر ارزوني لاندې راغی. شجاع الدوله به اغلب وختونه خپلو درباریانو ته ویل چې د روهیلکنډ له فتحې وروسته تکل لري چې د مرهټه وو په قلمرو برید وکړي او د هغو ورانیو سخته سزا به ورکړي چې په هندوستان کې يې رامنځته کړي دي. همدا شان شجاع الدوله د ډهلي پر چارو د کنټرول او د پوځي ځواک د پاتې شونو د مدیریت د تر لاسه کولو لپاره چې لا تر دې دمه د تیمور د کورنی په واک کې وه خپله لېـوالتیا وښودله. خو د شجاع الدوله دغه جاه طلبي د ستردرستیز نجف خان له لوري له خنډ سره په بریالی توګه مخامخ سوه، نجف خان د خپلو پوځي بریاوو په لړ کې د امپراتوری له حکومت څخه مستقل پر یو پراخ او قلمرو باندې خپل کنټرول تضمین کړی وو.

نور بیا

د ژباړونکي یادونه...

[قدرمنو لوستونکو! د بناعلی رحمت آریا د آرشیف: لینک]

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکني د لیکنیزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکي په ځیر و لولئ